
Religion forstærker føjeligheden

Man taler om symmetriske og asymmetriske relationer mellem to parter (enkelte mennesker eller grupper) afhængig af magtrelationen mellem de to parter: Hvis de opfører sig jævnbyrdigt og udviser lige meget magt i deres indbyrdes samvær og fælles aktiviteter, som fx mellem to gode venner eller et ligestillet ægtepar, er der tale om et symmetrisk forhold. Hvis der er tale om et forhold, hvor den ene part har meget mere magt end den anden – fx en over- og en underordnet, eller et ægtepar med gammeldags kønsroller – er der tale om et asymmetrisk forhold, hvor den mindst magthavende må udvise lydighed og føjelighed over for den, der har mest magt i forholdet.

Det er en almindelig antagelse, at den religiøse verden indeholder den måske mest asymmetriske af alle relationer mellem to parter, nemlig det religiøse forhold mellem mennesket og dets gud (eller dennes vigtigste stedfortræder på jorden). For stærkt religiøse er Gud en instans, der må adlydes, og den religiøse person må således totalt underkaste sig sin guds – formodede – forlangende. Men selve ideen eller hypotesen om, at religion indebærer en tendens til særlig føjelighed og underkastelse, er dog ifølge to belgiske forskere ikke blevet undersøgt videnskabeligt endnu. Det har de så selv for nylig rådet bod på igennem to ganske interessante eksperimenter.

Det første eksperiment handlede om forsøgspersonernes tanke- eller idéverden og søgte at afsløre, om religiøse ideer specielt ville fremkalde tanker om føjelighed og underkastelse. For at belyse dette nærmere lod de to forskere en række forsøgspersoner

gennemgå følgende procedure: Hver forsøgsperson sad foran en skærm, hvor der en gang imellem kom et X til syne midt på skærmen, og så skulle forsøgspersonen fæstne blikket nogle sekunder på dette sted på skærmen. Kort efter X'et kom der et lynhurtigt ord, der blot blev vist på skærmen 1/30 sekund og umiddelbart efter blev dækket af en række X'er, der ville forhindre, at ordet blev stående i længere tid på forsøgspersonernes nethinde. Tidligere undersøgelser har vist, at sådanne lynhurtige ord sjældent bliver opfattet bevidst, men dog alligevel kan påvirke sindet nok til at kunne fremkalde ord, som minder om det fremviste ord.

Den omtalte række X'er, der skulle udslette billedet af det lynhurtige (ubevidste) ord, blev blot et sekund senere afløst af en række bogstaver, som enten udgjorde et ord eller netop ikke dannede et ord. Det var nu forsøgspersonens opgave at trykke på den ene af to knapper, afhængig af om han eller hun så et ord eller ej i den fremviste række af bogstaver.

Tidligere undersøgelser har vist, at et menneske, som på forhånd var påvirket til at tænke på bestemte ord, fx grøntsager, var hurtigere til at afgøre, om rækken af bogstaver dannede et ord, når dette ord hørte til de ord, forsøgspersonen var mindet om, fx ærter.

Konkret foregik den belgiske undersøgelse således, at halvdelen af forsøgspersonerne så ubevidste ord, som skulle fremkalde religiøse mindelser såsom: Gud, præst, paradis, sjæl, kirke osv. Den anden halvdel af forsøgspersonerne blev ikke påvirket med sådanne religiøse mindelser. Blandt de ord, som begge grupper blev testet med i den efterfølgende reaktionstidstest, var der flere ord, der vedrørte underkastelse eller føjelighed, fx lystre, adlyde, tjene, underkaste og underordne.

Resultatet af dette eksperiment viste tydeligt, at de forsøgspersoner, der blev påvirket med ubevidste, religiøse mindelser, var hurtigere til at 'se' netop de ord, der handlede om føjelighed og underkastelse. Det tyder unægtelig på, at der i menneskets sind ofte er en særlig forbindelse mellem religiøse tanker og tanker om føjelighed og underkastelse som udtryk for den asymmetriske relation til de religiøse magthavere, vi talte om i begyndelsen af artiklen.

Men én ting er, at religion og føjelighed hænger sammen i folks tankeverden, men vil det også vise sig i deres adfærd? Vil man rent faktisk opføre sig mere føjeligt i en bestemt situation, hvis man er blevet bragt i en religiøs sindsstemning?

Dette spørgsmål testede de to belgiske forskere i deres andet eksperiment. Her blev hver forsøgsperson bedt om at samarbejde med en anden forsøgsperson om at lave en annonce for en ny slags butik. Den anden (og fiktive) forsøgsperson – som den rigtige forsøgsperson aldrig så – sad angiveligt i naborummet og havde allerede skrevet sit forslag til en annonce. Den rigtige forsøgsperson skulle nu give en kort evaluering af dette annonceforslag og skulle så selv udarbejde sit eget forslag til en annonce, som han eller hun ville få kritik af fra den anden forsøgsperson i naborummet senere.

Efter at have afleveret sit forslag til en annonce fik forsøgspersonen at vide, at der ville gå lidt tid, inden han ville modtage sin kritik, og man ville benytte denne ventetid til lige at få overstået et andet eksperiment, der ikke havde noget med det første at gøre. Dette andet eksperiment var netop det eksperiment (med ubevidste ord og efterfølgende bogstavrækker), vi omtalte ovenfor. Også i dette eksperiment blev halvdelen af forsøgspersonerne påvirket med religiøse ord, mens den anden halvdel ikke blev bragt i en sådan ubevidst religiøs sindsstemning.

Herefter fik alle forsøgspersonerne deres kritik fra den anden forsøgsperson, og i alle tilfælde var den enslydende kritik hård og negativ, endda hånlig!

Efter således at være blevet skuffede og vrede over den negative kritik af deres annonceforslag fik forsøgspersonerne at vide, at de lige til sidst skulle afslutte med en lille undersøgelse, hvor man ville teste begge forsøgspersonernes viden om film, altså også "kritikerens" viden. De skulle derfor udvælge nogle spørgsmål om film fra en længere række af mulige spørgsmål, hvor hvert spørgsmål var scoret i sværhedsgrad fra et til fem (sværest).

Derefter fik halvdelen af hver af de to grupper af forsøgspersoner, inden de udvalgte spørgsmålene, følgende besked fra forsøgslederen: "Jeg synes, du fik så urimelig, negativ kritik på dit annonceforslag, at du burde give igen ved at vælge nogle rigtigt svære spørgsmål, som ham ved siden af sikkert ikke kan svare på." Den anden halvdel af forsøgspersonerne fik ikke denne opfordring fra forsøgslederen.

Hvis man nu forventede, at de forsøgspersoner, der var bragt i en religiøs stemning, ville opføre sig som særligt gode mennesker og ikke vælge svære spørgsmål trods opfordringen, tog man fejl. Disse forsøgspersoner – altså dem, der tidligere var blevet påvirket med religiøse ord – udviste derimod øget føjelighed og udvalgte i højere grad svære spørgsmål, som de blev opfordret til af forsøgslederen. De forsøgspersoner, der ikke var blevet påvirket med religiøse ord, lod sig ikke så meget påvirke af forsøgslederens opfordring til at vælge særligt svære spørgsmål, så man kunne konkludere, at det netop var den religiøse sindsstemning, som havde fremkaldt en øget føjelighed i adfærden hos de religiøst påvirkede forsøgspersoner.

Det lykkedes altså faktisk de belgiske forskere at påvise, at religiøse tanker ikke bare medfører tanker om føjelighed, men også faktisk føjelighed i adfærden, selv når denne føjelighed indebærer, at andre mennesker vil blive udsat for ubehag!

tn

Kilde: Saroglou, V., Corneille, O. & Van Cappellen, P. (2009). "Speak Lord, Your Servant Is Listening." Religious Priming Activates Submissive Thoughts and Behaviors. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 19. 143-154.